

İlhan Berk'in kendini bulamayışı

ÖMER YALÇINOVA

İlhan Berk'in yazıları Yalçın Armağan tarafından hazırlanarak *Şiirin Çizdiği Edebiyat ve Şiir Üzerine Yazılar* isimli **kitapta** bir araya geldi. Berk'in şiir yazıları geleneğinden soyutlanmış, köklerinden koparılmış, modern bir Türk **şairinin** sancılılarıyla doludur.

İlhan Berk şiir toplamıyla olduğu kadar şiir üzerine yazdıklarıyla da şartıcı bir **şairdir**. Her yeni şiir kitabının, bir önceki şiir kitabını terk etmek anlamına geldiğini kendisi söylüyor zaten. O yüzden İlhan Berk şiirini izlemek özel bir dikkat gerektiriyor. Bir şiir kitabını, ondan bir önceki kitabıyla bir sonraki kitabı eşliğinde okumak, bilmek, değerlendirmek de denilebilir buna. Aynı durum onun yazıları için de geçerli. Daha önce **Şairin** Toprağı, *İnferno*, *Logos* ve *Poetika*'yı okuyanlar, *Şiirin Çizdiği* kitabında epey bocalayacaklardır. Aslında **Şairin** Toprağı, *Şiirin Çizdiği*'nde karşılaşılacak süreçleri işaret eder. Fakat o **kitaptan** da, Berk'in 1955'ten önce yazdıklarını görmek mümkün değildir.

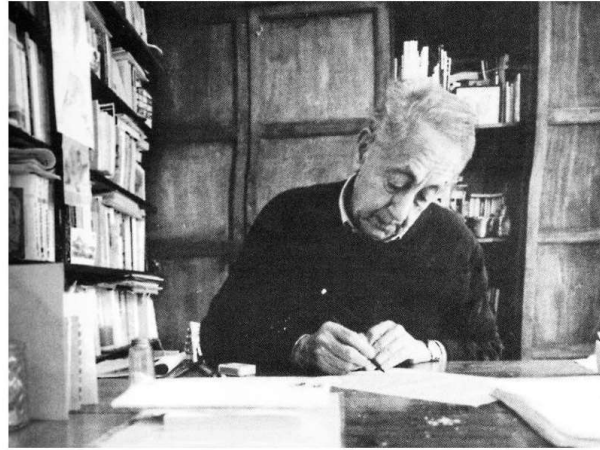
FARKLILIKLAR VE ORTAK YÖNLER

Şiirin Çizdiği'ni 1955 öncesi ve sonrası diye iki kısma ayırabiliriz. Her iki dönemin benzer yönleri olduğu gibi birbirinden tamamen farklı yönleri de var. Her iki dönemin ortak özelliği, -bu özellik, Berk'in hiçbir döneminde değişmeden kalmıştır- Fransız şiirine olan sevgisi, düşkünlüğü ve vukufudur. Neredeyse her konuda Fransız şiirinden örnekler getirir Berk. "Yenilik", "değişim", "anlam", "biçim", "öz", "mevzu", "İkinci Yeni" gibi konularda, kendi düşüncelerini sıralarken, neden öyle düşündüğünü ifade etmeye çalışırken, hep Fransız şiirinden yardım alır. Arada Amerikan, İngiliz, Alman, Yunan, İtalyan şiirlerinden de örnekler verir. İlhan Berk, şiiri Fransız şiirinin yedeğinde düşünür de diyebiliriz. 1955'ten önce Fransız şiiriyle ilgili yazması, oradan kavram devşirmesi de bu yüzden. Mesela "halis şiir" Mallarmé, Paul Valéry ve Henri Brémond'dan mülhem. "Yeni şiir" vurgusu ise, Arthur Rimbaud'dan... Bir ara "realist şiir"den söz edecek, bunu da Edgar Allan Poe, Baudelaire, Walt Whitman, Rilke ve Lautréamont'a dayandıracak. "Saf şiir" -bu, 1955'ten sonra "salt şiir"e dönüşecek-konusundaysa, ismini saydığımız **şairlerle** birlikte Ezra Pound, Dylan Thomas ve T. S. Eliot'ı anacaktır. Berk, 1955 öncesinde Türk **şairlerinden** sadece **Nazım Hikmet**'i değerli

bulur. Türk şiirine dair sert hatta okuyucuyu rahatsız edecek düzeyde kışkırtıcı, yargılayıcı cümleler kurar.

FIKİRİ DEĞİŞMİYOR, YUMUŞUYOR

Berk, 1955 öncesinde şiiri, konusuna göre değerlendirir. Açık, net, geniş kitlelere hitap eden şiirden yanadır mesela bu dönemde. İkincisi, şiirin merkezinde insanın olması gerektiğini savunur. İnsan ve hayat, daha doğrusu realizm önemlidir şiir için. Berk'e göre şiir yenilenme aşamasındadır o sıralar, yani 1940 ve 1950'li yıllarda. Bu yenilenmenin merkezinde insana yönelmek, hayatı olduğu gibi, diğer ifadeyle realist bir anlayışla şiire taşımak vardır. Bu, şiirin hayata taşınması anlamına da gelir. Dikey bir hareketten söz eder aslında Berk. Eski şiir "tanrı"yı, dini, gökyüzünü anlatır, insanı konu edinmez. Yeni anlayışta, bu gökyüzündeki şiiri yeryüzüne indirir, insanı anlatır. Bunu "realist şiir", "yeryüzü şiiri", "dünya şiiri" diye isimlendirir. 1955'ten sonrası, modernizmle birlikte gelen yeniliği, biçim düzeyinde tartışır sadece. Şiir dili, anlam, biçim, estetik, öykü, görüntü konularını ele alır. İnsan ve toplum değişiminden söz etmez. Adeta onlardan vazgeçmiş, şiirin aslında bunlarla

olmayacağını fark etmiş gibidir. Ona göre şiirde anlam, toplum veya insan konuları, şiirin güzel olması, daha doğrusu şiirin şiir olması için, "dil", "eda" ve "görüntü"ye nazaran çok önemli değildir. İşin ilginç tarafı, 1955'ten sonra, Türk şiirine bakışında da değişimler olur Berk'in. Türk şiirine yönelik küçümseyici bakışını değiştirmez, fakat fikirlerini biraz olsun yumuşatır. Mesela Divan şiirinden "büyük" diye söz etmeye başlar. Yine de Türk şiiri, onun nazarında bir Alman, Fransız, İngiliz şiirinin yanına konulacak "yapı"da değildir. Daha doğrusu, "yapı" diye bir şeyden söz edilemez Türk şiiri denilince.

HALIS ŞİİRİN ESASLARINI ARARKEN

İlhan Berk'in heyecanı, İkinci Yeni'de karşılık bulur. Onun öncesinde, manifesto benzeri yazısının başlığı "Halis Şiirin Esaslarını Ararken"dir. İkinci Yeni dönemindeki manifestosunun başlığı ise, "İkinci Yeni'nin İlkeleri ve Salt Şiir"dir. İkinci manifestodan sonra İlhan Berk, uzun süre bu minval üzere yazar. Konularını ikinci manifestosunun açtığı tartışmalar oluşturur. O da kendi manifestosunun açıkları üzerinden düşünür, okur ve açıklayıcı denemeler yazar. Önemli bir farkla. 1955'ten önceki yazılarında düşünen, araştıran, ispat etmeye çalışan bir Berk'le karşılaşırız. 1955'ten sonra, "...salt bana öyle geliyor diyorum, **şimdilik** böyle demeyi seviyorum." tarzı açıklayıcı olmayan, kendini merkeze koyup, karar verici organ gibi düşünen ve hareket eden, bir "denemeci"ye dönüşür. **Nazım Hikmet**'ten sonra, başka Türk **şairlerini** de anmaya başlamıştır bu arada. İkinci Yeni **şairleri**, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'dir bunlar.

Aslında İlhan Berk her zaman arayış içinde olmuştur. Şiirine bir zemin, gelenek, kendi ifadesiyle bir "yapı" bulmaya çalışır. Bulamadıkça kafası daha da kaşır İlhan Berk'in. Türk edebiyatına kendini bütünüyle bırakamaz. Çünkü Divan şiirini beğenir ama Tanzimat döneminde bu şiir dağılmıştır. Tanzimat'tan 1955'lere kadarsa, "özgün bir Türk şiiri yapısı"ndan söz edilemez. Kendini bütünüyle Fransız şiirine de bırakamaz, çünkü "şiirin bir dil meselesi" olduğunun farkındadır. İki arada bir derede kalmış gibidir İlhan Berk. "...yalnızlığımı dağıtma yolunu seçmiş değilim, tersine; yamak isterim onu." der. Diğer ifadeyle daha çok yalnız kalmak derindedir. Bunu bir çözüm, "yapı", çare diye anlamak istediğini düşünebiliriz. Batılılaşma hareketinin yol açtığı açmazları sevmek, diğer ifadeyle. Bu köksüzlük, temelsizlik, yersizlik sancısını Türk **şairleri** arasında Berk kadar duyan var mıdır bilmiyorum. Belki de bu yüzden çok fazla şiir yazmıştır o. Ve yine belki bu yüzden çalkantılı, birbirini çürüten, sürekli yeni arayışlar peşinde olan denemeler yazmıştır. İlhan Berk'in ortaya koyduğu bu toplam, sadece uğradığı duraklar hesaba katıldığında bile çok manidar ve değerli.

Şiirin Çizdiği -
Edebiyat ve Şiir
Üzerine Yazılar

İlhan Berk

Haz. Yalçın

Armağan

Yapı Kredi Yayınları

458 Sayfa

2019